

Celan

în fugă germană

Ce v-a motivat să acceptați invitația la acest simpozion? Cum vedeți Chișinăul sau cum îl „re-vedeți”, dacă ați mai fost eventual pe aici?

Grete Tartler: Paul Celan e un poet de care mă leagă multe. Nu numai data nașterii (fiind și eu la rândul meu născută pe 23 noiembrie, îmi place să cred că l-am înțeles întotdeauna în mod complex); dar mă leagă de Celan și felul de a vedea limbajul (conciția, jocurile de cuvinte, ermetismul), pasiunea pentru traducerea de poezie, interesul concomitent pentru mai multe culturi, pentru muzică. Un simpozion despre Celan e prilejul de a-mi pune întrebări despre propria devenire; așa ceva nu se poate rata.

La Chișinău n-am fost niciodată până acum. Privindu-l cu ochii unui călător prin Viena, mi s-a părut un oraș apropiat, natural, convivial.

De la doctor în filosofie, poetă, eseistă la femeie-diplomat, cum reușiți să vă mențineți identitatea, trecând de la o extremă la alta?

Grete Tartler: Identitatea unui scriitor e formată din multe fațete; privirile asupra sinelui din diferite unghiuri sunt înviorătoare. Ar fi plictisitor să trăiești într-un singur plan. Uneori viața pare o risipire, dar concluzia e mai interesantă după un drum neuniform.

Ați făcut traduceri în română și în germană, ați tradus din mai multe limbi europene și din arabă. În ce măsură vă reușește acel „je est un autre” preluat de Celan de la Rimbaud, pe care l-ați menționat în cadrul simpozionului?

Grete Tartler: Faptul că Celan a tradus mulți simboliști francezi l-a făcut să studieze în special sonoritățile limbajului. În ultimii ani s-a dezis de orice „muzicalitate”, dar chiar faptul că s-a dezis arată că la început gândea altfel. Era preocupat de acele vestite *Correspondences*. Și depărtarea de subiect – marcată atât de clar de Rimbaud prin *je est un autre* – determină modul lui Celan de a vedea realitatea. Toate aceste lucruri îl frământă pe orice traducător, dar la Celan au determinat crearea unui limbaj de o bogăție inegalabilă. Evident că oricine are enorm de învățat de aici.

În ce măsură e bine-venit bilingvismul literar al lui Paul Celan pentru statutul lui de scriitor român?

Grete Tartler: Paul Celan e un scriitor european, nu român. E, în primul rând, scriitor de limbă germană; dar, desigur, afluenții limbilor română, franceză, engleză, rusă, idiș, afluenții acelor culturi diferite pe care le cunoștea atât de bine au ajutat la crearea chintesenței în alambic.

Ați argumentat în discursul Dumneavoastră de ce e Celan un mare poet german. Să înțeleg că este vorba despre esența limbii

germane, care permite o exprimare cu mai multe nuanțe, într-o stilistică mult mai „bogată”, sau e meritul scriitorului?

Grete Tartler: Și una, și alta, desigur. Limba germană permite contrageri de cuvinte, are o creativitate lingvistică neobișnuită, stimulează, de exemplu, combinația dintre un cuvânt abstract și unul concret, cum e acea *Niemand-rose* la Celan (care nu mai sugerează același lucru când spunem „trandafirul nimănu”, în două cuvinte). Un adjectiv compus precum *nachtdurchwachsen*, care sugerează limbajul-junglă care a trebuit să străbată „miile de întunecimi ale discursului aducător de moarte” nu poate fi tradus decât printr-o parafrază care spulberă misterul. Jocurile de cuvinte și aliterațiile sunt și ele mai ușoare în germană. Dar e incontestabil meritul scriitorului de a le crea, de a le scoate la iveală din hățiș, e geniul lui Celan să descopere cele mai neașteptate orhidee. După Celan, limba germană a devenit alta.

Studiile de orientalistă și muzicologie vă servesc drept „dicționar” în înțelegerea substraturilor poeziei lui Celan (mă refer la poemul „Fuga morții”, căruia i-ați dat o interpretare cu totul aparte)?

Grete Tartler: Interpretarea mea nu e deloc aparte. Evident, multe dintre poemele lui Celan se întemeiază pe o sugestie muzicală, de exemplu, poemul *Corona*. Este traducerea „coroanei” muzica-

le, ceea ce în germană se spune *Fermate*: zăbovirea asupra unui sunet în cadrul sau la sfârșitul unei fraze muzicale. Dar e și coroana mortuară, din frunze negre, coroana de spini simbolizând suferința (o poezie de tinerețe se numește *Schwarze Krone*). Cunoașterea semnificației de „coroană muzicală” permite înțelegerea textului ca moment de zăbovire asupra toamnei, asupra dragostei și morții, asupra uitării și amintirii. Un răgaz înainte de final: piatra înflorind, *corona*. La fel, *Fuga morții* are un înțeles și

mai cutremurător, și mai grandios când știi că e vorba de *fuga*, genul muzical în care contrapunctul duce la suprapunerea mai multor voci cu mișcare individuală, când știi care e relația temă-contratemă etc. E o mare construcție, sub cupola căreia au loc, desigur, toate vocile hermeneutice. Cât despre studiile de orientalistă, da, pot fi și ele utile; să nu uităm că Paul Celan nu poate fi înțeles fără Cartea lui Moise, fără Kabala, fără, în general, misticismul ebraic. Celan a fost contemporan cu Gershom Scholem

(care i-a influențat și pe Umberto Eco, Derrida, George Steiner) și i-a cunoscut teoriile. Măcar pe Scholem ar trebui să-l citim dacă vrem să îl interpretăm mai nuanțat pe Celan.

În ce culoare vedeți identitatea basarabeană după 2009?

Grete Tartler: În culorile steagului european.

Vă mulțumesc mult pentru deschiderea de a dialoga cu cei tineri.

Interviu realizat de
Natalia Mogâldea

Corona

Aus der Hand frißt der Herbst mir sein Blatt: wir sind Freunde.
Wir schälen die Zeit aus den Nüssen und lehren sie gehn:
die Zeit kehrt zurück in die Schale.

Im Spiegel ist Sonntag,
im Traum wird geschlafen,
der Mund redet wahr.

Mein Aug steigt hinab zum Geschlecht der Geliebten:
wir sehen uns an,
wir sagen uns Dunkles,
wir lieben einander wie Mohn und Gedächtnis,
wir schlafen wie Wein in den Muscheln,
wie das Meer im Blutstrahl des Mondes.

Wir stehen umschlungen im Fenster,
sie sehen uns zu von der Straße:
es ist Zeit, daß man weiß!
Es ist Zeit, daß der Stein sich zu blühen bequemt,
daß der Unrast ein Herz schlägt.
Es ist Zeit, daß es Zeit wird.

Es ist Zeit.

Corona

Toamna-mi mănâncă foaia din palmă: suntem prieteni.
Descojim, învățându-l să meargă, timpul din nucă:
Timpul reintră în coajă-napoi.

În oglindă-i duminică,
în vise se doarme,
gura spune-adevăr.

Ochiu-mi coboară-n adânc spre sexul iubitei:
Ne privim, spunem întunecimi,
Ne iubim precum macul și cu memoria,
Adormim ca vinul în scoici,
Precum marea în raza de sânge a lunii.

Îmbrățișați stăm la geam, ne privesc ei din stradă:
E timpul de-acum să se știe,
E timpul ca piatra să dea-n fine floare,
Ca nezăbovirea să bată-ntr-o inimă.
E timpul să fie timpul.

E timpul.

(În românește de Grete Tartler)

